

Senad GAČEVIĆ*

ZAŠTO SE I KOLIKO MUZIKA UČI U NAŠIM ŠKOLAMA

Sažetak: U izlaganju se razmatra: šta je muzika i kako je definisana i klasificirana u prošlosti, koju je ulogu imala i kakav je bio odnos muzike i društva; zašto se muzika uči u školama i koji značaj muzika ima za razvoj djece; kako se uči muzika u Crnoj Gori i koji su ciljevi školskog predmeta Muzička kultura.

Ključne riječi: *muzika, škola, nastavni plan, muzička kultura*

Na samom početku želim da kažem da je Crna Gora zemlja u kojoj je, kad su u pitanju osnovne i srednje škole (isključujući muzičke škole), nastavnim planovima predviđen kumulativno najmanji broj časova muzičkog obrazovanja u regionu. Ovakva situacija uslovljena je, po mom sudu, ozbiljnim opštim nepoznavanjem suštine i važnosti ove ljudske djelatnosti. Ovdje mislim i na prosječnog građanina, ali i na znatan dio djelatnika u crnogorskom obrazovanju. Zato je čak i na ovom mjestu neophodno napraviti jedan kratak uvod u osnovnu temu.

1. ŠTA JE MUZIKA

Bilo je mnogo pokušaja da se nađe definicija koja bi obuhvatala cjelokupni fenomen muzike, no svaki put je do izražaja dolazila samo jedna strana i to ona koja se u određenom momentu činila kao najznačajnija. Antički pisci u muzici razlikuju „nauku i praksu“, na što će se nasloniti i srednjovjekovni autori, a ovaj će princip poimanja muzike — i kao nauke

---

* Senad Gačević, redovni profesor Muzičke akademije, UCG, Cetinje

i kao umjetnosti, vladati sve do pred kraj 18. vijeka. „Pri kraju tog vijeka ovo racionalističko shvatanje prelazi u romantičko poimanje, tj. u prvi plan dolaze lični doživljaji i osjećanja čovjeka. Kao model u 19. vijeku često se pojavljuje definicija — „muzika je umjetnost koja tonovima izražava osjećaje“. Uzdizanje muzike u sferu metafizičkog i transcendentalnog jedna je od glavnih karakteristika romantike. U tom smislu govori se o muzici kao o „objavljivanju nevidljivog“ ili kao o „izrazu beskrajnoga“. Uz to, u 19. vijeku ima i definicija koje se temelje na ranijim racionalističkim principima, pa se tako muzika definiše kao „pokretljiva igra tonova“ ili „pokretna forma koja zvuči“. U 20. vijeku pojavio se niz definicija za pojedine muzičke pojave i oblike, ali se nijedna ne odnosi na muziku kao cjelinu. Ta činjenica je posljedica naglog napretka u diferencijaciji muzičkih fenomena i nedostatka jedinstvenog gledanja na umjetnost, kao što je zapravo bilo i u ranijim vremenima. Definicija „muzika je umjetnička disciplina čiji je materijal zvuk“ jedna je od onih koje objektivizuju pojavnosti, izričajni element muzike.

Antika je dala prve definicije muzike, pa iz antike potiču i prve klasifikacije, kojima se ovoga puta nećemo podrobnije baviti. Ključna karakteristika ovih klasifikacija jeste postojanje dva sadržaja muzike — teorije i prakse. U 18. vijeku u teoriju se ubrajaju akustika, kanonika (muzičke proporcije), gramatika (intervali) i estetika, a u praksu kompozicija i egzekucija (reproduktivne umjetnosti). U tom vijeku se javljaju i apsolutna i programska muzika, kao jedan od tipova klasifikacije, kao i klasifikacija po žanrovima (ozbiljna, džez, narodna, pop, rok muzika itd.). Takođe, koriste se pojmovi — tonalno, atonalno, serijalno, scenska, baletska i filmska muzika, zatim mehanička, elektronska, konkretna... Moglo bi se reći da je u današnje vrijeme aspekt prakse neuporedivo istaknutiji u odnosu na aspekt teorije, zahvaljujući, prije svega, novim medijima, uticajima muzičke industrije, novim tehnološkim mogućnostima pravljenja zvuka i sl.

2. FILOZOFI O MUZICI

Muzika je igrala izuzetno važnu ulogu u životu čovjeka od najranijih vremena. Ona je korištena u svakodnevnom životu, prilikom različitih manifestacija veselja, žalosti, radnih i drugih aktivnosti, a kasnije i u okviru bogoslužjenja u svim religijama.

I najveći umovi u historiji ljudske civilizacije razmišljali su i pisali o fenomenu muzike. Tako Konfucije (551–479. god. p. n. e.) piše da muzika „ustpostavlja harmoniju među zvucima jedne zemlje. Proučavajući muziku, čovjek razumije principe upravljanja i tako je spreman da bude vladar.“

„Ako neko želi da zna da li se carstvom dobro vlada, da li je u njemu moral dobar ili loš, odgovor će dati kvalitet njegove muzike... Karakter je kičma naše ljudske kulture, a muzika je cvjetanje karaktera.“

Na evropskom tlu najznačajniji mislioci u dugom periodu bave se definisanjem prirode i uloge muzike u ljudskom životu, i ti pokušaji integralne definicije muzike traju do danas. Temelje učenja o muzici ovdje postavljaju filozofi antičke Grčke, čija su učenja postavila temelje filozofije zapadne civilizacije.

Tako Platon u svojim djelima (posebno u „Državi“ i „Zakonima“) ističe značaj muzike za stabilnost društva i države. Pojam muzike izvodi iz etičkog principa, a to pretpostavlja da muzika teži ostvarenju etičkog ideala. On prirodu muzike određuje u vezi sa njenom iracionalnošću, a u svom djelu „Država“ strepi od toga da će se muzika, zbog svoje iracionalne prirode, zbog objektiviranja iracionalnog principa suprotstavljati načelu umne države. Što je u državi bolja muzika, bolja će biti i država, kaže Platon, i zato preporučuje državniku da ozbiljno prati djelovanje muzike u društvu jer je ubraja u moguća sredstva promjena društvenog poretka: „Kada se stil muzike mijenja, sa njom se mijenjaju i osnovni zakoni države.“ O uticaju muzike na državu i društvo svjedoči i naše vrijeme. Da li je potrebno posebno podsjećati kako je kreiran milje za početak ratova i zločina na prostoru Jugoslavije? Muzika u vidu tzv. turbo-folka bila je prethodnica, ali i vjerna pratilja ovih zbivanja i sasvim sigurno jedan od njihovih najefikasnijih stimulatora.

Platonov učenik Aristotel muzici pripisuje moć da „utiče na formiranje ličnosti“, jer neke melodije „jačanju samokontrolu“, dok druge vrste podstiču „opuštanje“.

„Utoliko je značajnije da shvatimo da muzika nije, i nikada nije ni bila, neutralna umjetnost: ona je ili moćan lijek ili snažan otrov.“

3. ZAŠTO SE MUZIKA UČI U ŠKOLAMA

Veliki broj istraživanja nedvosmisleno je pokazao da muzika ima veliki značaj za razvoj djeteta. Ona višestruko utiče na razvoj tjelesnih i umnih sposobnosti djece, kao i na izgrađivanje estetskog odnosa prema

umjetnosti uopšte. Skoro svako doba u historiji čovječanstva priznavalo je muziku kao bitan faktor u procesu učenja i formiranja pojedinca, i ona je bila sastavni dio obrazovanja.

Bavljenje muzikom može da unaprijedi niz sposobnosti i da znatno utiče na opšti razvoj mladog čovjeka. Muzičkim razvojem utiče se na razvoj niza sposobnosti (jezičkih sposobnosti, sposobnosti čitanja, socijalne interakcije i sl.). Muzika pomaže razvoju kognitivnih vještina u mnogim oblastima — muzika može uvježbati mozak za kompleksnije razmišljanje, odnosno za razmišljanje koje podrazumijeva rješavanje nekog problema, pospješujući analitičke i sintetičke sposobnosti, sposobnosti upoređivanja, dokazivanja i sl. Takođe, neka istraživanja su pokazala da su djeca koja su vježbala motoričko-muzičke zadatke bila vještija u socijalnim odnosima sa vršnjacima i odraslim. Gotovo sva istraživanja pokazuju da je muzika od velike koristi u procesu obrazovanja i razvoja mozga, a da se slušanjem klasične muzike poboljšavaju pamćenje i koncentracija, a učenje sviranja nekog instrumenta pokazuje da se uvećava spacijalno rasuđivanje. Nakon muzičkih aktivnosti, muzičke obuke, unapređuje se govor, lakše se usvajaju matematički sadržaji i razvija se divergentno mišljenje. Razvijanjem muzičkih sposobnosti kod djeteta razvijaju se sluh, vid, verbalno izražavanje, učenje stranih jezika, kreativna sposobnost, socijalna prilagodljivost. Muzika podstiče empatiju, razvija samopouzdanje kroz mogućnost samopotvrđivanja, podstiče razvijanje kolektivnog duha, osjećaja za pomoć i saradnju.

Veoma važan element učenja muzike jeste i upoznavanje sa narodnim stvaralaštvom svoje zemlje i drugih zemalja. Preko narodnog stvaralaštva djeca upoznaju kulturnu baštinu svog naroda i drugih naroda, što doprinosi razvoju opšte kulture, međusobnom razumijevanju, uvažavanju i poštovanju.

Poznato je da je muzika korištena i u terapijske svrhe tokom čitave historije ljudske civilizacije, a muzikoterapija, kao naučna disciplina, ubrzano se razvija tokom dvadesetog i ovog vijeka.

Uticaj muzike na najmlađi uzrast (0–6 godina) takođe je ogroman. Za ovu priliku od Anite Marić, psihološkinje, savjetnice za inkluziju, dobio sam neke smjernice vezane za ovaj uzrast. Na rođenju djeteta nema razvijena čula na način da prepozna zvuk, već ga u prvim danima života bilježi stimulacijom, intenzivnim slušanjem razvija modalitete zvuka.

Boju, melodiju i ritam glasa majke, dijete percipira čulom sluha, putem slušnog nerva pokreće procese stvaranja sinapsi u kori velikog mozga, čime stvara engrame (sjećanje) majčinog glasa, koji kod njega izaziva osjećaj prijatnosti, sigurnosti i sreće.

Nikada ljudska jedinka tokom života neće biti u stanju da ovlada sa toliko vještina za kratak period kao u periodu od rođenja do 6. godine.

Uz pomoć muzike i rime dijete postaje svjesno slogova, a kasnije i glasova od kojih se riječi sastoje.

Još od jaslenog uzrasta u predškolskim ustanovama važno je stručno odabrati melodije, odnosno muzičke teme koje su umirujuće kada je potrebno, ili melodije koje podstiču i pokreću dijete na aktivnosti. Zbog toga je važno da stimulaciju dječjeg razvoja muzikom sprovedu profesionalci.

4. U RITMU DIŠEMO, HODAMO, PJEVAMO, GOVORIMO...

Ritam kao dio govora ili pjevanja najstariji je oblik sporazumijevanja. Komunikacija ritmom starija je od samog govora, pa time je čovjeku i emocionalno bliža, automatizovanija i instinktivnija.

Ritam je baza svih uspavanki, brojalica, dječjih pjesmica, igara ritmom, plesa, puzanja, prvih koraka, prvih riječi. Na jednak način pomoću ritma budimo riječi i kod djece sa smetnjom sluha. Igre ritmova su jedan od postupaka u muzičkim stimulacijama, koje postavljaju temelj svim ostalim postupcima.

Ritam u rehabilitaciji služi za određivanje i prepoznavanje distinkcije između glasova govora. Intonacija je pri korekciji govora usko povezana sa ritmom. Ono što je melodija kod brojalica i pjesmica, to je intonacija kod govornih struktura. Baš kao i ritam, i intonacija (ili melodija) jeste element bez kojeg nema ni pjevanja ni govora, ali pjevanje je zbog raznolikog tempa, dinamike i pauza mnogo zanimljivije za vježbu. Time doprinosi angažovanosti djeteta, ali i različitim promjenama u tempu, dinamici ili pauzama u pjesmama ili brojalicama može se uticati na korekciju grešaka u govoru djeteta.

Osim ritma i intonacije, tempo, dinamika i intenzitet jednako su važna muzička izražajna sredstva, čije funkcije u muzici primjenjujemo na govor.

Kada se naruši ritam disanja i govorni ritam kod djeteta koje se služi govorom, riječ je o specifičnoj govornoj teškoći — mucanju.

5. CILJEVI PREDMETA MUZIČKA KULTURA

Ciljevi ovoga predmeta jesu da učenik:

- razvija kompetencije za rješavanje problema, kritičko razmišljanje i sposobnost donošenja odluka, a kroz iskustvo sa muzikom;
- muzički se opismenjuje, uključujući upoznavanje pravila u pisanju muzike;
- povezuje znanje stečeno kroz muziku sa ostalim aspektima njegovog života;
- pokazuje razumijevanje i uvažavanje umjetničkog i estetskog izraza;
- razvija pozitivnu sliku o sebi, izgrađuje samomotivaciju i razvija nezavisnost;
- razvija socijalnu interakciju, koja uključuje stvaranje, slušanje i izvođenje muzike;
- razvija međukulturalno razumijevanje i poštovanje kroz upoznavanje muzike i muzičke tradicije različitih kultura;
- razvija disciplinu u radu pri učestvovanju u praktičnim zadacima koji zahtijevaju visok stepen usredsređenosti i kontinuirane prakse;
- istražuje mogućnosti za doživotnim aktivnim učestvovanjem u nekim od vidova muzike kao umjetnosti.

6. KAKO SE MUZIKA UČI U CRNOJ GORI

Sadašnja situacija u Crnoj Gori jeste takva da se muzika uči (ne uzimajući u obzir muzičke škole) u:

- osnovnim školama tokom jednog časa nedjeljno,
- u gimnazijama u jednoj godini tokom jednog časa nedjeljno, dok u srednjim stručnim školama nema predmeta.

Da bismo imali mogućnost upoređenja, uzeo sam dva referentna punkta iz ranijeg perioda.

Nastavni plan za četvorogodišnje osnovne škole iz 1878. godine:

pjevanje: I/0, II/2, III/1, IV/1.

Nastavni plan za školsku 1945/46. godinu:

pjevanje: I/2, II/2, III/1, IV/1, V/1, VI/1, VII/1, VIII/0.

Za upoređenje sa našom situacijom uzeo sam iskustva Srbije, Bosne i Hercegovine i Slovenije (kriterijumi: dugogodišnja zajednička iskustva u obrazovanju, najbliže okruženje, mentalitetska bliskost, sličnost stepena ekonomskog razvoja — za BiH i Srbiju, zajednička iskustva u obrazovanju i veličina zemlje — za Sloveniju):

BiH	2	2	2	2	1	1	1	1	1
Srbija	1	1	1	1	1	1	1	1	
Slovenija	2	2	2	1,5	1,5	1,5	1	1	1

Gimnazije

U gimnazijama postoje znatne razlike u konceptima, sa velikim brojem različitih modula, izbornih predmeta i drugih školskih aktivnosti. U Crnoj Gori u gimnazijama muzika se uči u jednom razredu (prvi ili drugi) tokom jednog časa, a moguće je odabrati izborni predmet iz ove oblasti.

BiH	1	1	—	—
Srbija	1	1	—	—
Slovenija	—	1	—	—

U Srbiji se u gimnazijama koje su fokusirane na društveno-jezičke discipline muzika izučava u sva četiri razreda.

Srednje stručne škole u Crnoj Gori nemaju u nastavi zastupljenu muziku, a tako je i u uporednim sistemima. U BiH u ovim školama postoji izborni predmet Muzička kultura.

6. PREDLOZI

Od diskusije očekujem da definiše izvjesne smjernice, a ja ću svoj doprinos dati sljedećim predlozima:

- da se na određen način, na konsultantsko-savjetodavnom nivou, u nastavu u predškolskom uzrastu uvedu muzički profesionalci;
- da se profesor muzike uvede u nastavu od prvog razreda osnovne škole;
- da se u prvom ciklusu Muzička kultura realizuje sa dva časa nedjeljno;
- da se u srednje stručne škole uvede predmet Muzička kultura sa jednim časom nedjeljno;
- da se u srednje stručne škole uvede izborni predmet Muzika;
- da se u gimnazijama opšteg smjera muzika izučava sa dva časa nedjeljno;
- da se u gimnazijama društveno-jezičkog usmjerenja muzika izučava u svim razredima.

Senad GAČEVIĆ

WHY AND TO WHAT EXTENT IS MUSIC TAUGHT IN OUR SCHOOLS

Summary

The presentation discusses: what is music and how it is defined and classified in the past, what role it played and what was the relationship between music and society; why is music taught in schools and what is the importance of music in children's development; how to learn music in Montenegro and what are the aims of the school subject Music Culture.

Key words: music, school, curriculum, music culture